

En kønsforsker takker af

At se frem ved at se tilbage

Bente Rosenbecks fratrædelsesforelæsning 10. maj 2017

Varia nr. 13

Bente Rosenbeck

EN KØNSFORSKER TAKKER AF. At se frem ved at se tilbage.

Fratrædelsesforelæsning 10. maj 2017

Varia nr. 13, 2018

© Forfatteren og Center for Kønsforskning

ISBN: 978-87-89857-11-4

Forsideillustration:

Bente Rosenbeck ved afskedsreceptionen.

Foto: Brian Jagd Mauritzen

En kønsforsker takker af. At se frem ved at se tilbage

Af Bente Rosenbeck

1. Indledning

Jeg vil begynde med slutningen og svare på et af de spørgsmål, som jeg har fået i den senere tid. Hvad skal du så lave, når du går på pension? Det forpligter at blive senior på dette institut. Det gik op for mig en dag, hvor jeg sammen med bibliotekaren Susanne Willaing gik op og ned langs hylderne på biblioteket. Tilfældigt stoppede vi ud for D, og her så vi Pil Dahlerups produktion, som er vokset kolossalt efter pensionen. Hendes bøger om ældre litteratur bliver stadig tykkere. Jeg kunne også nævne min tidligere nabo på kontorgangen på 3 sal: Niels Finn Christiansen, som i dag er til møde med sin gamle mellemskolekasse i Rudkøbing på Langeland. Han gik af som institutleder i 2006 og har siden skrevet et stort værk på ca. en halv meter om velfærdsstaten – dog sammen med to andre flittige skribenter. Jeg kunne også nævne en række andre herfra, som efter pensionen har skrevet adskillige bøger og fået fornemme priser. Så det forpligter ikke så lidt at gå i deres fodspor.

Hvad og hvor meget det bliver til, ved jeg ikke, men jeg har selv valgt overskriften: ”En kønsforsker takke af” med undertitlen ”At se frem ved at se tilbage”. Så må jeg jo undervejs løfte sløret lidt for, hvad jeg har arbejdet med og forsket i, og hvordan det også peger frem. Jeg fornemmer, at jeg er tilbage ved mit udgangspunkt, det vil sige emner som jeg i 1970’erne interesserede mig for, men som blev sat på et sidespor, og som nu måske kan blive et hovedspor.

2. 45 år med kvinders historie

Jeg har i omtalen af dette foredrag prælet med, at jeg i 45 år har arbejdet med forskellige aspekter af kvinders historie. 45 år når jeg regner det hele med. Knap nok havde jeg indgivet min opsigelse, før der kom brev fra administrationen i Nørregade, at jeg i 2015 havde haft 40 års jubilæum. Så i år, her i 2017, er det blevet til 42 år i statens tjeneste. Man skal vist være ansat samme sted for at få en fortjenestemedalje, men til gengæld burde jeg næsten have en medalje for mobilitet, dvs. for at have været ansat på samtlige danske universiteter og oven i også et svensk. Der er nemlig ikke meget mobilitet i det danske system, men jeg har været rundt. Fra Odense Universitet som studerende og underviser – både før og efter jeg var færdiguddannet – til Ålborg Universitet i 1980-1983 som stipendiat, men over Århus Universitet, hvor jeg en kort periode var ekstern lektor. Fra Aalborg til

København, hvor jeg i et år (1984) underviste tre steder på Københavns Universitet (på Kvindecentret, på historie og på teologi), og jeg var også ekstern lektor på RUC – mit nok korteste engagement. Derefter var jeg seniorstipendiat i 1985-88 på Center for Kvindeforskning, lektor samme sted, professor i Lund (2001-2003) og senest altså professor i kønsstudier på KU. Og nu bliver jeg en fri fugl, men jeg har bygget mig en forskerhytte i sommerhuset og installeret et bitte hæve-sænkebord, så mulighederne for at fortsætte forskningen er der.

3. 1975

Hvordan så det ud for 45 år siden? Hvordan er det blevet til 45 år? Går jeg 40 år tilbage fra 2015, er vi i 1975, hvor der fandt flere epokegørende begivenheder sted. FN indledte sit kvindetår med en stor konference i Mexico og senere blev der afholdt store kvindekongresser, bl.a. i København i 1980 på det nu nedrevne KUA, biblioteksskolen og på den stadig eksisterende politiskole, hvor kvindeforskningen under konferencen havde sit midlertidige hjemsted. Efterfølgende kom kvindekongressen i Beijing i 1995.

I 1975 fejredes også 100 års jubilæet for kvinders adgang til universitetet. Jeg har hidtil ment, at det var den første begivenhed: indledning af kvindetåret, men det kunne også være den anden, som fik den daværende undervisningsminister Ole Vig Jensen til at skrive rundt til universiteterne og anmode dem om at gøre noget. Det var baggrunden for, at der blev oprettet kvindekurser under tværkursusinstitutionen (som var afløser for filosofikum) på Odense Universitet.

Her begyndte jeg at undervise, selv om jeg ikke var færdig med studierne. Kurset hed: "Autoritet og familie". Vi læste bl.a. Petra Milhoffer: *Familie und Klasse. Ein Beitrag zu den politischen Konsequenzen familialer Sozialisation*. Litteraturen var på tysk og på første år!

4. Vigtige begivenheder

Jeg blev så at sige klædt på til at undervise i kvindeemner via mit engagement i Rødstrømpebevægelsen (RS). Den nye kvindebevægelse var startet i 1970. Femølejren fandt sted for første gang, og da de lokale kom hjem herfra, indkaldte de til det første kvindemøde på H.C. Ørstedskollegiet i Odense. Da var jeg med. Og hurtigt ”gik” bevægelsen fra RS/ til universitet. Der blev oprettet tværfag på anden del (kandidat) ved Mette Bryld, som var slavist, og der var undervisning på Nordisk Institut ved Anette Wolthers, som var litterat. Københavnerne havde selvfølgelig været først ude, men vi kom da med.

Der var gang i fagkritik, positivismekritik og ideologikritik. Marxisme og socialisme var ”in”. Vi var dengang generelt interesseret i objektivitetskritik, i teoretiske og videnskabsteoretiske problemstillinger og forholdt os kritiske til faget. Vi ønskede et paradigmeskift inspireret af Thomas Kuhns ideer om videnskabelige revolutioner. Ikke så længe efter studenteroprøret, kom rødstrømpebevægelsen og kvindernes ”revolution”.

I studiekredse i Rødstrømpebevægelsen, som blev etableret i 1972, læste vi mange af de nye feministiske bøger af Kate Millett, Juliet Mitchell, Germain Greer og Sulamith Firestone. Senere indgik vi i et kredsarbejde under Nordisk Sommeruniversitet (NSU), som siden 1950 har været banebrydende for nordisk samarbejde og for introduktion af nye vinkler og specielt for tværvidenskabelige tilgange. Intellektuelle strømninger er meget hurtigt blevet taget op af NSU for senere at sætte sig spor på universiteterne. Engang var det nykritik, der var den nye vinkel, og i 1973 blev det kvindeforskning med kredsen: ”Kvindeundertrykkelsens specifikke karakter under kapitalismen”, som kørte over to år. Vi holdt studiekreds om vinteren. Om sommeren mødtes deltagere fra hele Norden på ”sommeruniversitet”. Når man ser det materiale, der blev udarbejdet forud for kredsen, er det forbavsende omfattende, godt og solidt.¹ Til gengæld synes jeg, at den efterfølgende publikation, som vi kaldte Den hvide Bibel, kom til at lide af tidens forspisthed på marxisme.² En nytænkende ideologikritik var selv blevet ideologisk og normativ. Alt skulle helst handle om arbejderklasse og socialisme og af den rigtige slags. Vi begyndte at måle kvindearbejderlitteraturen i forhold til klassebevidsthed ud fra en skala fra et til ti.

Derfor var det meget tidstypisk, at et af de første kurser - afholdt her på dette institut som dengang hed Institut for Nordisk Filologi med Pil Dahlerup som lærer – resulterede i en bog

¹ Signe Arnfred og Karen Syberg (red.): *Kvindeundertrykkelsens specifikke karakter under kapitalismen*. København 1973.

² Signe Arnfred og Karen Syberg (red.): *Kvindesituation og kvindebevægelse under kapitalismen*. København 1974.

om Clara Zetkin, nemlig *Arbejderkvinder i alle lande. Udvalgte artikler og taler* fra 1974. Efter tre års skoling i RS og NSU begyndte jeg at undervise i 1975. Der skete andre ting i begyndelsen af 1970'erne, som jeg gerne vil nævne:

- Danske studerende Fællesråd satte i 1973 et initiativ i gang, som blev til bogen *Ka' kvinder læse?* fra 1974.
- Nynne Koch fra Det kongelige bibliotek, som senere etablerede Kvinfø, arrangerede forelæsningsrækker på Folkeuniversitetet fra 1976, som drog fra by til by. Efterfølgende udgav hun serien *Kvindestudier*. Her mødte jeg for første gang historikeren Nanna Damsholt, som meget senere blev min kollega.
- Else Højrup skrev i 1974: *Kvinder, arbejde og intellektuel udvikling*. Else oprettede senere Krakaprisen, som uddeles hvert år til en forsker eller studerende, som har bidraget med noget nyskabende til dansk kønsforskning. Jeg havde æren af at få prisen i 2015.³
- *Kvinde kend din krop*, som udkom i 1975, ser jeg som et paradigmatisk bud. Bogen var udtryk for et aktivistisk projekt, nemlig at tage ansvar for kroppen og egen subjektivitet.
- Så kom kvindeforskningskonferencerne: Sandbjerg i 1978 og Hindsgavl i 1980, begge støttet af forskningsrådet. På Hindsgavlsseminaret mødtes ca. 100 kvinder og en mand, nemlig professor Mogens Brøndsted fra Odense Universitet, som var udsendt som repræsentant for Forskningsrådet for at holde øje med, at det nu gik rigtigt for sig. Han var en af de få mandlige støtter i de år og havde bl.a. hjulpet den svenske litterat Karin Westman Berg (1914-1997), som blev sendt til psykolog, fordi hun ville forske!! Jeg mødte hende til te hos Mogens Brøndsted. Hun blev sendt lektor og professor i en alder af 68.⁴
- 1975 var også det år, hvor kvindeforskningen for første gang blev registreret af Dansk Sprognævn, og året, hvor det første kvindeforskningstidsskrift *Signs*, som stadig eksisterer, blev udgivet. I dag er der måske 500 tidsskrifter, og feltet har fået sin egen faglige gruppe, nr. 63 i Det bibliometriske system.

³ Indstilling: <http://koensforskning.dk/kraka-prisen/kraka-prisens-modtagere/2015-bente-rosenbeck/>

Takketale: <http://koensforskning.dk/kraka-prisen/kraka-prisens-modtagere/2015-bente-rosenbeck/takketale-vende-tilbage-til-sit-udgangspunkt/>

⁴Hun fik hvad der kaldes professornavn.

- 1975 markerede som nævnt også 100 året for, at kvinder fik adgang til at studere ved universitetet. Allerede under årsfesten på Københavns Universitet i 1970 var rektor Mogens Fogs talerstol blev erobret af en studine (Karen Syberg), som bød de nye kvindelige studerende velkommen til mændenes bedste ægteskabsmarked. Det havde hun sådan set ret i. Kvinderne havde dengang en højere frafaldsprocent end mænd på de højere læreranstalter, så måske foretrak de ægteskabet. Men det skulle ændre sig som følge af 1960'ernes uddannelseseksplosion.

Allerede omkring 1975 passerede kvinderne 50 % af kandidatproduktionen på humaniora. Hvordan er det gået siden? Fra 1994 udgjorde kvinder flertallet af alle universitetsstuderende herhjemme, og siden 2004 har de udgjort flertallet af dem, der har aflagt kandidateksamen. Men der er stadig tyndt besat med kvinder i toppen. Herom senere.

Man kan sige, at kvinderne holdt deres indtog på universitetet i flere omgange. Mens kvindebevægelsen i den første fase fra 1870 bidrog til at åbne for kvinders adgang til uddannelse, var 1970'ernes kvindebevægelse med til at åbne fagene og disciplinerne. Den amerikanske kønsforsker Evelyn Fox Keller har fremhævet, at det var de sociale bevægelser, som skabte forandringerne – også på universiteterne. De virkelige heltinder er ikke kvindeforskerne, men de kvindelige aktivister. Og de nytilkomne formåede med kvindebevægelsen i ryggen at bryde den dominerende ideologi og vælge en subversiv strategi: begreber hentet hos den franske sociolog Pierre Bourdieu. De nytilkomne ville ikke bare gå på universitetet, de problematiserede kanon og ville også forandre det faglige indhold. Det har jeg forsøgt at vise i min seneste større publikation *Har videnskaben køn?*

5. Fra aktivisme til akademia

Der foregik således en bevægelse fra aktivisme til akademia. Det private blev ikke kun politisk, men også historisk og videnskabeligt. Jeg fik efterhånden – mens jeg stadig var tilknyttet Odense Universitet – udarbejdet et forskningsprojekt med titlen *Kvindens liv i privatsfæren: Reproduktion og seksualitet*.

Det lykkedes mig ikke at få et stipendium på Odense Universitet (OU), så jeg drog i 1980 videre til Aalborg Universitetscenter (AUC) efter et kort ophold på Århus Universitet. Jeg var ude for et lille 'berufsverbot', da jeg søgte et stipendium på OU. På trods af, at jeg havde fået mit eget udvalg, da historie ikke ville behandle min ansøgning, lykkedes det professoren i historie at

påvirke flere fakultetsrådsmedlemmer. Han havde fundet ud af, at jeg ville afskaffe den politiske historie. Det havde han helt ret i. Jeg havde sammen med en medstuderende skrevet en artikel i 1978, som bestemt ikke havde meget tilovers for 1. Verdenskrig og det sønderjyske spørgsmål, som trods mit sønderjyske ophav ikke kunne fænge mig. Vi ville have undervisning i dagligdagen, familien og privatlivet.

Jeg fik så i 1980 et stipendium på Aalborg Universitetscenter, og i 1983 afleverede jeg min licentiatafhandling. Jeg fik luft under vingerne ved at komme et andet sted hen. Men tænk, jeg blev mobbet, fordi jeg ville aflevere en afhandling. ”Hvad skulle det til for”, var manges holdning, havde jeg ikke taget eksaminer nok? Hvem ville tro det i dag. Jeg afleverede og blev som den anden kvinde på AUC lic.phil. Litteraten Tine Andersen var den første. Jeg fortsatte forskervejen og blev i 1992 dr. phil. med bøgerne *Kvindekøn. Den moderne kvindelighed historie 1880-1960* fra 1987 og *Kroppens politik* fra 1992.

For kunne se frem ved at se tilbage, vil jeg godt fortælle lidt om, hvordan jeg indfrie det projekt, som jeg havde kaldt: *Kvindens liv i privatsfæren. Reproduktion og seksualitet*. Jeg skulle jo finde et empirisk materiale. Jeg havde fundet ud, at der var noget, der hed *Fødselsstiftelsen*, hvis arkiv lå på Rigsarkivet. Ind i toget og til København. Første dag gik det godt, og jeg så på arkivalierne. Næste dag jeg kom, rev arkivaren materialet ud af hænderne på mig og foreviste en bestemmelse, hvor jeg erindrer, at der stod, at Fødselsstiftelsen arkiv sammen med udenrigspolitisk materiale og kongehusets arkiv skulle forblive ”evigt uåbnet”. Alt forsvandt fra mit bord, undtagen et enkelt dokument, som jeg af en eller anden grund ikke fik afleveret. *At det hos Boelsmand Jacob Nielsen af den Kongelige Plejestiftelse udsatte drengébarn: Frederik Ferdinand lever og opfostrer vel bevidner efter forlangende. Underskrevet Sognerådsformand Monrad 9. sept. 1844*. Det er en tilståelsessag, og jeg har aldrig vidst, hvad jeg skulle gøre med dette dokument. Men nu har I fået tilståelsen og Fødselsstiftelsen kunne meget vel blive et af mine kommende projekter, for arkivloven er blevet liberaliseret mange gange siden. Og hvem ville i dag tage anstød af, at Thorvaldsen måske havde været leveringsdygtig i indtil flere uægte børn? Sagen var, at man frem til slutningen af 1930’erne kunne føde anonymt på fødselsstiftelsen og efterlade sit barn, men via forskellige protokoller ville det være muligt at finde navnene på de fødende og i nogle tilfælde også på fædrene.

På det tidspunkt havde jeg allerede stødt panden mod én mur. I forbindelse med et arkivkursus, som jeg havde gået til på Landsarkivet Fyn, blev vi præsenteret for Mødrehjælpens arkiv. Her fik man et kig ind i privatsfæren og familien, når socialrådgiverne kom på besøg og

efterfølgende aflagde rapport. Spændende, det måtte jeg gøre noget ved, men så kom nedturen. Det arkiv blev nok ikke tilgængelig i vor tid, sagde arkivaren, der var bror (Poul Thestrup) til den arkivar, der senere rev Fødselshjælpens arkiv fra mig (Anna Thestrup). Så det emne havde jeg også opgivet.

Men se. Det er godt at have studerende. På et tidspunkt i begyndelsen af 1990'erne havde jeg en amerikansk gæstestuderende Christina Kjær, som skrev om Mødrehjælpen og sad på Landsarkivet Sjælland. Så jeg fulgte efter, og det blev mit nye projekt, som jeg gik i gang med efter disputatsen dvs. i 1994, og som jeg arbejdede med frem til ca. 2000, hvor den sidste artikel udkom.⁵

Det projekt, som jeg har givet titlen *Kærlighed og seksualitet i det moderne samfund* venter på mig. På min hjemmeside har der længe stået følgende:

Projektet analyserer de enlige mødre i det 20. århundrede set i sammenhæng med professionalisering af det sociale hjælpearbejde. Såvel den private (1906-1939) som den offentlige Mødrehjælp (1939-1972) samt Den sociale skole (frem til 1962, hvor den bliver en højskole) er centrale institutioner, hvis arkivalier danner udgangspunkt for undersøgelsen.

Det overordnede mål er at undersøge forholdet mellem viden og magt på baggrund af en undersøgelse af socialpolitik og socialt arbejde med udgangspunkt i mødrehjælpen, der som den første sociale institution fik uddannede socialhjælpere (rådgivere) tilknyttet. Dermed blev det sociale hjælpearbejde professionaliseret. Det er hensigten med udgangspunkt i journalerne at se nærmere på mødet mellem klient og socialarbejder, som det fandt sted i mødrehjælpens konsultation. (<http://koensforskning.ku.dk/forskning/karlighedogseksualitet/>)

Det var gennem Mødrehjælpen, at socialrådgiverne kom ind i billedet, fordi Mødrehjælpen var den første velfærdsinstitution, som skulle have uddannet personale ansat. Så de to institutioner: Mødrehjælpen og Den sociale skoler hænger tæt sammen. Vera Skalts, som var direktør for Mødrehjælpen, blev rektor for Den sociale Skole i de første ti år.

Her fik jeg faktisk endnu et arkiv-problem. Ved flytningen af Den sociale højskole fra Randersgade til Kronprinsesse Sofie vej forsvandt dele af arkivet, fik jeg at vide af en af arkivarerne (Erik Nøhr). Arkivet findes i registranten, men hvor det er blevet af, ved man ikke.

Det er i år 80 år siden, at Den sociale skole blev oprettet. Det jubilæum har jeg ikke nået, men i 2024 er det 100 år siden, at Mødrehjælpen blev dannet som privat forening, for i 1939 at blive til den offentlige Mødrehjælp, der hvor ca. halvdelen af de nyuddannede socialrådgivere blev ansat. Det var nemlig blevet besluttet, at Mødrehjælpen, som den første offentlige institution, skulle have uddannet personale. Så jeg har en deadline i 2024, mon ikke jeg når det.

⁵ Publikationer fra projektet kan ses her <http://koensforskning.ku.dk/forskning/karlighedogseksualitet/>

Når det ikke blev til mere med de uægte børn, deres mødre og socialarbejderne i 1990'erne skyldes det, at jeg blev "utro" og valgte ægteskabet. Det vil sige, at jeg fra 1996 til 2006 indgik i et projekt med titlen: *Ægteskab i Norden. Modernisering og kønskonstruktion* (<http://koensforskning.ku.dk/forskning/afsluttede-projekter/ægteskab/>). Jeg gik modvilligt med. For jeg var ikke vild med emner som familie og ægteskab, men samarbejdet med nordiske kolleger lokkede, og jeg lagde de uægte børn på hylden omkring år 2000. Det blev et meget frugtbart samarbejde, ligesom det var frugtbart med det komparative perspektiv. Resultatet blev en lang række publikationer: 3-4 bøger og en række artikler. Det viste sig, at ægteskabet ikke kun er ramme om personlige relationer, men det handler også om politik og magt.

Nu har jeg sat punktum. Jeg har slået op, så at sige skilt mig fra projektet med en artikel om skilsmisse med 103 noter, som bliver publiceret online i *Scandinavian Journal of History* netop i disse dage. Artiklen har også en baggrund i et nordisk samarbejde omkring et panel på den socialhistoriske konference i Wien i 2014. Nu skriver vi 2017, så moralen er, at ting tager sin tid. Jeg kunne fortælle en lang historie med udfordringer i det bibliometriske system, men vil dog fremhæve det positive, som ligger i referee-systemet. Jeg har ikke set den artikel, der er blevet ringere af at blive omarbejdet og måske forkortet.⁶

På en måde var skilsmisse ikke bare et meget aktuelt emne, men også en af de vigtigste demografiske forandring i vor tid. I *Kvindekøn* udråbte jeg den faldende spædbørnsdødelighed som vigtigere end opfindelsen af spindemaskinen. I dag er det nok det stigende skilsmissetal, der er interessant. Danmark var (og er) absolut førende hvad angår skilsmisser. Vi udkonkurrerede Norge og Sverige ved at have dobbelt så mange skilsmisse i begyndelsen af 1900-tallet. Men generelt var antallet beskedent. Det blev endvidere tydeligt for mig, da jeg gik ned i kilderne, at den udbredte holdning hos kvindebevægelse, kirke, jurister ja blandt folk flest var, at ægteskabet stadig blev betragtet som et livslangt foretagende. Skilsmisse var en undtagelse og nødløsning også for Dansk Kvindesamfund og den øvrige kvindebevægelse. Loven, som liberaliserede skilsmisse, kom i 1920'erne, mens stigningen først kom i 1960'erne. Der skulle en mentalitetsforandring til. Den kom med autoritetsoprøret.

⁶ Bente Rosenbeck: Liberalization of divorce. No-fault divorce in Denmark and the Nordic countries in the early 20th century. (<http://www.tandfonline.com/eprint/DKDDZzpcS6f3DgYkAPBA/full>).

Endnu et af mine aktuelle projekter har rødder tilbage til *Kvindekøn*, hvor jeg, da det ikke lykkedes med Fødselsstiftelsen eller Mødrehjælpen, tog fat på den medicinske opfattelse af kvindelighed, undersøgte lægevidenskaben: gynækologi og obstetrik og medikaliseringen af kvindekroppen. Her tæskede jeg mig igennem alskens medicinske tidsskrifter, og nogle af de mest mærkelige historier handlede om hermafroditter, hvor lægerne forsøgte at finde det sande køn, og hvor man i tilfælde af tvivlsomt køn anbefalede det mandlige køn. Begrundelsen var, at seksualitet var en mandlig egenskab. Når et fejlbedømt individ skulle gå hen og tænke på giftermål, var det bedre at være opdraget som mand. Han ville have bedre kendskab til seksualiteten og ville derfor afstå fra ægteskab. Et individ, der var opdraget som kvinde, var vanskeligere stillet, fordi kvinder havde uklare forestillinger om ”de seksuelle krav som et ægteskab stiller”. Man får her, hvad nogle har kaldt et unikt vindue til forestillinger om den maskuline og feminine natur.⁷

Takket være mine studerende, som især var interesseret i aktuelle behandlingsprotokoller, fik projektet en aktuel drejning. Det viste sig, at man i dag anbefaler at vælge det kvindelige køn, fordi det er lettere ad kirurgisk vej at ”lave” piger end drenge. Jeg har aldrig fået præsenteret dette materiale, fordi seminaret *Grænseløse køn. Kønsoverskridelse – kønsgrenser* blev lock outet 6. december 2013 og derfor aldrig blev afholdt. Jeg har ikke kunnet slippe materialet, og interkøn som det kaldes i dag er så meget i fokus, at Amnesty International netop her 10. maj udgiver en rapport om den traditionelle behandling, der består i kirurgi så tidligt som muligt, hormonal behandling og hemmeligholdelse.⁸ Men den går nok ikke længere i en tidsalder, hvor de seksuelle rettigheder er kommet på dagsordenen. Det private og krop er ikke længere tabuiserede emner. Vi har sågar fået et nyt grundforskningscenter, som skal kaste lys over privatsfærens historie.⁹

Jeg har sagt meget lidt om min teoretiske inspiration, som er mangfoldig. Jeg har dog skrevet en artikel med titlen ”I Foucaults fodspor”.¹⁰ *Seksualitetens historie* bd. 1 (1976/1978) var en stærk inspirationskilde for *Kvindekøn*. Men det var Foucault som sexolog, jeg var interesseret i. Der er ikke grænser for, hvad der er skrevet af og om Foucault. Men der er dele af hans forfatter-

⁷ Bente Rosenbeck: ”Hverken”. Hverken eller? Eller både og?. *Byen og blikkets lyst: festskrift til Henning Bech*. København: Center for Seksualitetsforskning. 2014.

⁸ *First, Do No Harm. Sådan sikres rettighederne for børn med variationer i køns karakteristika i Danmark og Tyskland*. 2017. <https://amnesty.dk>.

⁹ http://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2017/04/nyt-grundforskningscenter-skal-kaste-lys-over-privatsfaerens-historie/

¹⁰ Artiklen er udkommet i *Kvinder, Køn & Forskning* 1/2 2014.

skab, som er blevet lidt overset.¹¹ Det gælder hans kildesamlinger og *Seksualitetens historie* bd. 2 og 3. Jeg tror, der kommer et skift, når disse tekster bliver inddraget. Erfaringsbegrebet vil få en mere central placering, og det hænger bl.a. sammen med, hvad man kan kalde en arkivalisk vending. *Le Désordre des familles*, som aldrig er blevet oversat til engelsk, er sammen med hans øvrige arkivsamlinger vigtig for at analysere Foucaults teoretisering fra slutningen 1970'erne, især omkring erfaring og magt. Der er tale om et skift fra den mere intellektuelle diskursanalyse til overvejelser over selvets praksis. Efter i 1970'erne og fremefter at have lagt vægt på normativ magt, vendte Foucault sig mod subjektet i sidste del af sit forfatterskab, men en subjektivitetshistorie med fokus på, hvordan subjektet formes f.eks. i *Seksualitetens historie* bd. 2 og 3. Han vendte tilbage til erfaring, men hans hensigt var ikke at vende tilbage til arkiverne og stemmerne fra fortiden for at finde autenticitet, men for at skildre almindelige menneskers møde med institutioner og statslige autoriteter. Foucault har været en rød tråd, men jeg har også stået på skuldrene af og ved siden af mange køns- og seksualitetsforskere, som jeg har været inspireret af.

6. Er læsende kvinder farlige? Om ligestilling.

Jeg kan næsten ikke fratræde uden et ord om ligestilling. Det er nok noget af det sejeste, jeg har været med til, og det går stadig ”op ad bakke”, som er titlen på et afsnit i min bog: *Har videnskaben køn? Kvinder i forskning*. Og det er ikke sejt, som ungdommen forstår det. Ligestilling hører ikke til den sjoveste del af mit akademiske liv.

Der blev overhovedet ikke talt om ligestilling på universiteterne under min studietid, men jeg læste historie sammen med en skolelærer, som senere gik hen og blev minister – og derfor ikke blev færdig med studiet. Ritt Bjerregård nedsatte i 1976 udvalget *Kønsroller og uddannelse*, (som følge af et nordisk samarbejde), som jeg blev medlem af. Så jeg har også haft 40 års jubilæum med ligestillingsudvalg. Og jeg har siddet i mange. Det startede på AUC med et kvindeudvalg med det formål at få flere kvinder ind i de tekniske fag. Næsten samtidig med at jeg begyndte som seniorstipendiat (1984) på Københavns Universitet, blev den første ligestillingsrapport afleveret med forslag om at nedsætte et ligestillingsudvalg. Endnu et udvalg kom jeg i, og sådan fortsatte det. I de senere år har jeg siddet i *Task Force for flere kvinder i forskning og ledelse* på Københavns

¹¹ Det fremgår af Robbie Duschinsky og Leon Antonio Rocha (Eds.): *Foucault, the Family and Politics fra 2012*, som jeg har anmeldt i *Dansk Sociologi*, nr. 2/2, . Årg. 2014 (<https://rauli.cbs.dk/index.php/dansksociologi/issue/view/588>).

Universitet (2008-2013), som har stillet forslag til ligestillingshandleplaner. Og nu senest i *Referencegruppen Karriere, køn og kvalitet*, som blev nedsat i 2015 ([Http://mangfoldighed.ku.dk/](http://mangfoldighed.ku.dk/)).

Efter lidt medgang og fremgang mellem 2008 og 2013, så er pusten gået af ligestillingen på KU. Referencegruppen har på et møde her i april – mit sidste – taget stilling til fakulteternes afrapporteringer. Der er næsten ingen fremgang at spore i statistikken: 0,6 % i gruppen professorer. Hvad værre er: der står ingenting i rapporterne. Det er som om, at autopiloten er sat til ved udfyldelse af skemaerne. Når man lægger 6 fakulteters afrapporteringer ved siden af hinanden, så bliver det ganske påfaldende, at der under punktet *Øvrige fakultetsinitiativer. Kort beskrivelse af igangværende eller kommende initiativer vedr. Karriere, køn og kvalitet*, (det er vel her man skal lære af hinandens ”best practice”) intet står, absolut intet – undtagen i rapporten fra Science, hvor de har en ildsjæl ansat i HR afdelingen. Det er en ommer!

Vi må have en mere proaktiv politik. Et enkelt eksempel, som fremhæves og som kunne give resultater, kunne være den nye professoratspolitik på Humaniora med kaldelse (selvkaldelse), men også et sådant virkemiddel skal bruges aktivt og strategisk. Man skal være opmærksom på kvinder og sikre, at de søger. Ellers går det som i Norge og Sverige, hvor man har haft oprykprofessorater i mange år. Der er selvfølgelig oprykket mange kvinder, men endnu flere mænd. Der er således ikke rigtig sket nogen udligning.

Vi behøver egentlig ikke mere forskning for at kunne handle, men der er dog en problemstilling, som jeg kunne ønske mig undersøgt, nemlig den danske sonderwäg/særvej. Jeg kender ikke noget andet land, som er så fodslæbende som Danmark, hvad ligestilling angår. Vi er for mere end 10 år siden blevet overhalet af ”husmoderlandene” syd for os, Østrig, Schweiz og Tyskland, som vi ellers fulgtes med i lang tid i EU-statistikken. Danmark er ganske enestående i sit forhold til ligestilling. Det kunne da være interessant at blive klogere, på hvorfor vi er ”særlige”. Enkelte lyspunkter er der da: Mit første møde som pensionist var i et nationalt netværk om ligestilling i academia i Danmark. Initiativet kom fra SDU, og det kom i kølvandet på et EU projekt.¹²

¹²Gender Equality in Academia Research, Denmark – GearDK. Der har været afholdt endnu et møde i efteråret 2017 og der planlægges en konference i juni 2018 på SDU.

På Folkemødet på Bornholm havde Danske Universiteter et debatarrangement med titel: ”Hvorfor er der så få kvindelige professorer?” Så der er da nogle, der bekymrer sig og måske – måske vil gøre noget ved det.¹³

Og alligevel er Danmark måske ikke helt særlig. Den engelske forsker Sara Ahmed har undersøgt ligestillingsarbejdet (herunder også ’diversity’) i England og Australien, og har fundet ud af, at der tales meget og skrives handleplaner, men handling og forandring er der lidt af. Det har ofte mere været læbernes bekendelse snarere end konkret handling. Med Sara Ahmed kan man sige, at ligestilling er blevet en performance-kultur.¹⁴ Det bliver for meget rutine. En masse programmer behøver ikke at betyde, at der gøres noget. At udfylde skemaer er blevet en substitut for handling.

Jeg sætter dog min lid til EU, som siden 1999 har arbejdet med ligestilling og køn i forskning, dvs. både med kvinders deltagelse og med en kønsdimension. Det har skabt en forståelse for, at det ikke er kvinderne, der er problemet, men at vi må ændre på strukturerne i academia. Og så arbejde videre på at fikse fagligheden, og her kommer kønsstudierne ind i billedet. Fagenes indhold skal ændres.

EU har med den amerikanske videnskabshistoriker Londa Schiebinger i spidsen gjort et enormt stort arbejde under overskriften *Gendered Innovation*, hvor målet er at få en kønsdimension, en analyse af køn (både socialt og biologisk køn) ind i al forskning, hvor det er relevant.

KU er med i to internationale netværk International Alliance of Research Universities (IARU) og League of European Research (LERU) og i begge findes arbejdsgrupper om køn/gender. Der arbejdes med problemstillinger som ”Excellence without Gender Bias” ifølge en af de seneste rapporter, som LERU har udarbejdet: *Gendered Research Innovation. Gender and sex matters in research. Twenty recommendations from Europe’s research universities* (2015).¹⁵

Den overordnede tilgang til ligestilling er proaktiv og begrundes mere fremadrettet og positivt: ”...that gender equality enhances the quality of and contribute to excellence in research” (p.5). Videre står der i rapporten:

¹³ Efter mødet skrev jeg et læserindlæg i Politiken: ”Historiker: Så længe man ansætter mænd fremfor kvinder, kunne hver 4. professor have været klogere” <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art6014835/S%C3%A5-l%C3%A6nge-man-ans%C3%A6tter-m%C3%A6nd-fremfor-kvinder-kunne-hver-4.-professor-have-v%C3%A6ret-klogere>

¹⁴ Sara Ahmed: *On Being Included. Racism and Diversity in Institutional Life*. 2012

¹⁵ <http://www.leru.org/index.php/public/news/gender-and-sex-matter-in-research-twenty-recommendations-from-europes-research-universities/>

... a balanced gender representation contributes to excellence in research, positively influences research outcomes and impact and promotes the acceptance of scientific insights, thereby reaffirming the credibility of universities and strengthening their social role (p. 16).

Det er vigtigt at få en kønsdimension i forskningen. Det kræves i øvrigt også i EU's Horizon 2020 programmer. Noget andet er, at det er vigtigt fremadrettet at erkende og anerkende, at ligestilling er andet og mere end personalepolitik. Det er det hidtil ikke lykkedes at få KU til at forstå. Vi havde det på dagsorden i et ligestillingsudvalg i 1990'erne under rektor Keld Mølgård for tre rektorer siden, hvor Kirsten Drotner og jeg var blevet bedt om at komme med et forslag til ligestillingspolitik. Vores institutleder John E. Andersen sad også i udvalget som tillidsmandsrepræsentant. Vores ideoplæg blev lagt i skuffen. Det blev ikke engang debatteret, men skrottet af dekanerne, som selv ville tage over, og hvor arbejdet skulle præsenteres på en fælles hjemmeside. Der skete ikke noget, og i ti år var hjemmesiden under etablering stod der (på hjemmesiden).

Det var da glædeligt, at der skete noget omkring 2008, men nu er udviklingen igen gået i stå. Vi kommer ikke videre, før vi får trukket ligestillingsarbejdet ud af personalepolitikken. Nu er tiden inde til, at der ud over ligestilling på personaleområdet og styrkelse af kønsbalancen i topstillinger også satses mere på at integrere et kønsperspektiv i forskning og uddannelse. Ligestilling handler også om vores kerneaktiviteter, undervisning og forskning. Det er her kønsforskningen, Center for kønsforskning, Gender Certificate, Koordination for kønsforskning og lad mig også nævne Kvinfor, er vigtige og institutioner/enheder, som jeg håber får lov til at udvikle sig i fremtiden.

Kønsdimensionen fremmer excellence. Som Gender-LERU skriver i en konklusion i ovennævnte rapport: "Next to "fixing the number" and "fixing the institutions", GRI represents a third gender-equality dimension, which can be described as "fixing the knowledge" (p. 18). GRI står for Gendered Research Innovation.

7. Undladelsessynden

I de senere år har jeg været optaget af de kvindelige akademikere og forskere i historisk perspektiv. Som noget af det første jeg gjorde, da jeg havde fået et stipendium, var at søge efter kvindelige historikere/rollemodeller. Der var langt imellem dem. Jeg gennemsøgte f.eks. *Magisterstaten* for at finde dem frem og skrev små kartotekskort. Det blev egentlig starten til *Har videnskaben køn?*, som da også har et længere kapitel om de kvindelige forskere herunder vde kvindelige historikere. Det blev i øvrigt til hele 26 i de første 50 år. Jeg var på jagt efter, hvad kvinder havde bidraget med og det ligger mig på sinde, at KU får skrevet de kvindelige akademikeres historie.

Derfor blev jeg glædelig overrasket, da der 8. marts 2016 kom en pressemeddelelse fra KU med overskriften *Første videnskabskvinde på Frue Plads*. Underoverskriften var *Undladelsessynden*. Synden bestod i, at man havde undladt at hædre Inge Lehmann, som ikke havde fået den hæder, som hun havde fortjent, for sin banebrydende opdagelse af jordens kerne. Rektoratet fulgte op med et indlæg i *Berlingske Tidende* (16/03/2016), hvor det nævnes, at man undlod at ansætte hende i Danmark. Efter krigen blev hun headhunted til USA og rektoratet skrev, at i dag var hendes amerikanske disciple målløse, når de hørte om hendes manglende berømmelse i hjemlandet. Det bliver der nu rådet bod på. Der skete 17. maj 2017, hvor Inge Lehmann blev hædret som en af de største danske videnskabskvinder gennem tiderne med et festsymposium og afsløring af et monument ved siden af Niels Bohr og H.C. Ørsted.

Center for kvindeforskning og INSS afholdt i april 2016 et festsymposium i anledning af 100 året for, at Valfred Palmgren Munch-Petersen begyndte sit virke som underviser i svensk på Københavns Universitet. Den 4. april 1916 holdt hun sin første forelæsning for 13 studerende på Nordisk Filologi, og i 1920 blev hun fastansat i et personligt lektorat. Det var året før, kvinder fik adgang til tjenestestilling og erhverv med undtagelse af militæret og embeder, som krævede præstevielser. Julie Winter fik som den første kvinde embedsansættelse i astrologi ved KU i 1922. Inge Lehmann har nok været en af de største, men Valfrid Palmgren Munch-Petersen blev den første, der blev ansat. Sprogforskeren Lis Jacobsen, som nok også hører til de store, blev ikke ansat på Københavns Universitet, men blev redaktør af bl.a. *Ordbog over det danske sprog*. Så hun fik en glimrende karriere.

Pressemeddelelsen fra KU 8. marts med titlen "Undladelsessynden" taler om at gøre mere end en enkelt "helligdag". Det er det lange seje træk, hvor vi hele året diskuterer, hvordan vi kan få de bedste talenter – uanset køn. "Alt andet vil være en ny undladelsessynd" står der. Det vil også være en undladelsessynd ikke at få skrevet historien om de kvindelige akademikere. De kvindelige forskeres historie fylder kun 23 sider i værket om *Københavns Universitets Historie 1479 til 1970*, som fylder over en halv meter, 61 cm for at være nøjagtig. At det kan lade sig gøre at skrive mere om kvinderne, har vi faktisk beviset på i selv samme værk. Et af bindene, nemlig bind VI.1 om Retsvidenskab trak meget ud, og det udkom først i 2005. Her har Inge Dübeck skrevet 2½ side om *De første kvinder på det juridiske fakultet*. Den første kvinde Nanna Berg (1864-1908), exam.jur i 1887, blev nægtet autorisation og ernærede sig som lærer. *Eksamen ja – Fuldmagt nej*, er overskriften på et lille opslag med et passioneret indlæg af Overretsprokurator Salomonsen, der både skrev, at det var en retsnorm, og at der ikke var tvivl om, at kvinder ikke kunne få fuldmagt!

Det er en argumentation, som gennem årene er blevet brugt mange gange. Men eftertiden har jo netop vist, at kvinder gjorde tvivlen til skamme. Det er kun dem, der har magten, der kan tillade sig en sådan sjusket argumentation.

I 2005 var det mere oplagt at tage kvinderne med. Antropologen Ida Nicolaisen har i bd. VI skrevet et afsnit med titlen *Kvinder, køn og udvikling* (s 342). Så ud over de 23 sider er der lidt histen og pisten også i det statistiske afsnit (s 352), men visse steder står ”*Kønsfordeling ikke muligt*”. Det, der ikke var muligt i 1979, må være muligt i 2029. Eller frem mod 2029. For allerede i 2021 er det 100 år siden, at kvinder kunne få ansættelse i det offentlige, og så kommer 2025, hvor det er 150 år siden, at kvinder fik lov til at studere.

Man kan starte i det små. Universitetshistorien har sit eget site på KU's hjemmeside og her er der et enkelt opslag ”Kvinderne får adgang til universitetet”, hvor vi hører om Nielsine Nielsen, der blev læge 1885, 10 år efter, at kvinder havde fået adgang. Men det er alt. Tager vi Studenteroprøret i 1968, så får vi øjensvidneberetninger fra begivenhederne 6 mænd! Billedet af studenten Finn Einar Madsen (1943-2004), som fortrængte rektor Mogens Fog fra talerstolen under årsfesten er blevet selve symbolet på studenteroprøret, men 2 år efter i 1970 blev Fogs talerstol erobret af en studine, som bød de nye studerende velkommen til mændenes bedste ægteskabsmarked. Hvorfor et det ikke med? De kvindelige forskeres historie må skrives, og kvinderne må med ind i hjertet af både universitetets historie og den fremtidige strategi. Derfor vil jeg også foreslå, at målet for 2029 skal være et kønsbalanceret universitet.

8. Afslutning

En universitetslærers job er ikke kun at undervise, formidle og forske. Der er også administration. Et er at administrere en lille enhed som Center for Kønsforskning, noget andet er et helt institut. Her blev jeg godt nok udfordret. Jeg var viceinstituteder fra 2007 til 2014, et job jeg var godt tilfreds med, men pga. den daværende institutleders Finn Hauberg Mortensens sygdom, blev jeg to gange konstitueret som institutleder. Det var ikke så sjovt. Vi var røget ind i økonomiske vanskeligheder – før de øvrige institutter, så det så ikke så godt ud. Der var også andre vanskeligheder, som jeg ikke skal komme ind på her. Det var en hård tid, især for administrationen. Men vi stod det igennem, og det vil jeg gerne takke administrationen for ved denne lejlighed. Også tak til mine yngre kollegaer på Dansk, som indvilligede i at ”reformere” studieordningen på faget, så den blev mere bæredygtig. Den foregående studieordning var nemlig blevet afhandlet i *Berlingske Tidende* eller var det *Politiken* og havde medført et kompromis af en studieordning med alt for små enheder og mange eksami-

ner. Det var en ordning, der kostede alt for mange penge og alt for meget overarbejde. Lærerne troede, de fik noget, men de betalte også. Og studenterne kom på arbejde med alle de eksaminer.

Jeg tror, at daværende studieleder Henrik Blicher og jeg regnede ud, at vi skulle lukke instituttet i 2 år, såfremt vi skulle betale for det ophobede overarbejde. Det var selvfølgelig ikke nogen farbar vej. Der blev fundet en løsning, og i forbindelse med sparerunden i 2016 var INSS et af meget få institutter, som ikke skulle afskedige. Så tak til instituttet, hvor jeg nu i et par år har været meningsmedarbejder og held og lykke fremover med fusionen, hvor INSS bliver til NORS.

Jeg har haft indtryk af, at mange har et overgangsritual, når de går på pension. Jeg har en veninde, som cyklede fra København til Nice. Mens jeg godt kunne se mig selv sidde i de små tyske og franske byer om aftenen og nyde en tre retters menu, så havde jeg lidt sværere ved at se mig på min cremefarvede Mosquitocykel ned gennem Tyskland. Det blev mit ældste foreningsengagement, der gav mig svaret. Jeg har siden 2. g., og vi er tilbage i 1966, været medlem af Dansk Vandrelaug. Jeg har gået ekstremt lidt med dem, men læst bladet med stor fornøjelse og plagieret vandringerne. På den måde har jeg været på mange ture, men længe har jeg gerne villet mere end blot læse om Caminoen. Så dét blev det til. Jeg skal afsted lige om lidt – så farvel og tak for mig. Og så vandrer jeg frem mod Folkemødet på Bornholm og mit 50 års studenterjubilæum i juni.

Farvel og tak.

Foto: Brian Jagd Mauritzen

Læs mere her

Bach, Anna Sofie: Kønsforskeren i opposition mod passende genstandsfelter. *Friktion. Magasin for køn og kultur*. 14. oct. 2017 <https://friktionmagasin.dk/interview-k%C3%B8nsforskeren-i-opposition-mod-passende-genstandsfelter-41220e1af0c5>

Edelberg, Peter: At se fremad ved at se tilbage. Professor Bente Rosenbeck takker af. *Kvinfo's Webmagasin* 6. juni 2017. <http://kvinfo.dk/webmagasinet/se-fremad-ved-se-tilbage-professor-bente-rosenbeck-takker-af>